

REISZ T. CSABA

Cím és rang vagy jelleg

*Sártory Antal miniszteri tanácsosi címadományozása**

Cím és rang adományozása

Magyarországon az – 1867-től az 1940-es évek végéig fennálló – polgári korszakban az állam- és közigazgatás szervezete jelentős fejlődésen ment keresztül. Az állami szolgálatba lépés – a kortársi panaszok ellenére is – viszonylag stabil egzisztenciális háttérrel biztosított nemcsak az alkalmazott, de annak családja részére is. A fizetést pótlékok (pl. munkaátalány, napidíj, drágasági pótlék, személyi pótlék stb.) egészítették ki, az elegendő szolgálati idő eltelte után pedig állami nyugdíjban részesült a tisztviselő, amely még az özvegye számára is legalább szerény megélhetést biztosított. Az igazán rátermettek valóban „tarsolyukban hordozták a marsallbotot”, és a legmagasabb államigazgatási pozíciókig is eljuthattak, miniszterek, sőt akár – kijelölt – miniszterelnökök is lehettek, erre példa Wekerle Sándor vagy Sztérfényi József pályafutása.¹

Az egyes szolgálati ágakban kialakult a sokféle munkakör hierarchiája, az állások betöltésénél a szakképzettség, a felkészültség, a rátermettség és a szolgálati idő alapján jutottak előre a ranglétrán. Az előmenetel korlátja volt ugyanakkor, hogy a munkakörökben és azon belül a fizetési osztályokban foglalkoztathatók létszámát az állami költségvetésben pontosan

meghatározták, ezt nem lehetett meghaladni. Az állandó kataszterben például a részletes felmérésnél 1885-ben 269 fő: 9 felügyelő, 8 főmérnök, 105 mérnök, 80 mérnöksegéd és 44 növendék, 1886-ban pedig 384 fő: 2 központi felügyelő, 11 felügyelő, 12 főmérnök, 154 mérnök, 38 segédmérnök, 54 mérnöksegéd, 45 növendék és 47 napidíjas mérnök és díjnok dolgozhatott, ez tehát a szervezet fejlesztését és akár előléptetéseket is jelenthetett.²

A szakmai teljesítmény egyik elismerése – már a feudális korszakban is – az előléptetés volt. A Magyar Udvari Kamara 1811. évi egyik rendelete szerint „*azon tisztviselőknél, kik buzgó, sikeres szolgálat által tüntetik ki magukat, igényük van magasabb hivatalba való előléptetésre, ha máskülönben a hozzá szükséges képességgel bírnak*”, ugyanakkor a hosszú szolgálati idő önmagában nem adott alapot az előléptetésre vagy kitüntetésre, „*ahhoz a szükséges szakismeret, szorgalom és kitűnő magaviselet is megkívántatik*”.³ Ha a tisztviselőt magasabb rangosztályba – ma úgy mondanánk: munkakörbe – helyezték, az kinevezésnek, míg ugyanazon rangosztályon belül magasabb fizetésbe sorolás előléptetésnek számított.

A korszak karriertörténeteit vizsgálva gyakran találkozhatunk olyan esettel, amikor valaki egy magasabb állás címét vagy címét és

* A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg.

1 A legfelsőbb politikai állásokba azért nem a szaktudás alapján jutottak, a korszak végén ezt a helyzetet már a közigazgatás működési zavaraként is nevesítették: „*A főispán jogállásában a szakképzettség és az állandóság hiánya éppoly jellemző, mint a miniszterében és a politikai államtitkárában. Ennek a közszolgálatban érvényesülő káros kihatásai is ugyanazok.*” MAGYARY ZOLTÁN: *Magyar közigazgatás*. Bp., 1942 (= MAGYARY, 1942). 285.

2 A konkrét esetben ténylegesen átcsoportosítás történt, és az ilyen alkalmakkor mód nyílt a leléptetésre, de az előléptetésre is. Az 1875-ben bevezetett földadó-szabályozás személyzetét az állandó kataszterből csoportosították át, majd előbbinek 1885. évi megszüntetések a tisztviselőket visszahelyezték az állandó kataszterhez. Az állami költségvetés-előirányzatokat l. a Hungaricana Közgűjteményi Portálon (www.hungaricana.hu), az állandó kataszter (1894-től Országos kataszteri felmérés) a Pénzügyminisztérium fejezetén belül önálló címmel szerepelt, itt találhatók a szervezeti létszámadatok is.

3 *A magyar királyi Pénzügyminisztérium ügykörére vonatkozó szolgálati szabályok gyűjteménye*. Bp., 1874 (= *PM szolgálati szabályok*, 1874). 55–56.

rangját, más fordulat szerint címét és jellegét nyerte el. Ez az illető munkájának elismerése és jutalmazása úgy, hogy az nem jár azonnali költségvetési kiadással. Jellemzően akkor jutalmazták így a tisztviselőt, ha a betöltött munkaköre esetleg nem indokolta a magasabb titulust (pl. a minisztériumi főosztály élén miniszteri tanácsos, az alá besorolt ügyosztály élén pedig osztálytanácsos állt, de az utóbbi esetben is megadhatták a miniszteri tanácsosi címet, erre lesz példa Sártory Antal előléptetése). Akkor is élhettek ezzel a lehetőséggel, amikor a magasabb állás összes álláshelye be volt töltve, ezért tényleges előléptetésre nem volt mód, ugyanakkor a tisztviselő munkáját el akarták ismerni, így legalább névlegesen, „cím”-ként megadták neki a magasabb rangot, és ez annak ígéretét is magában hordozta, hogy később majd ténylegesen is megtörténik az előléptetés. A cím vagy cím és jelleg adományozása az államfő (uralkodó, kormányzó) joga volt.

A cím- és rangadományozás már a dualizmus kezdetétől jellemző volt. Így például 1868 végén Somossy József királyi tanácsos, elnöki titkárnak, 1870 tavaszán Gyujtó Lajos pénzügyminisztériumi titkárnak – akik tehát nem voltak ügyosztályvezetők – osztálytanácsosi címet és jelleget adományozott az uralkodó, ugyanezen év nyarán pedig két személyt úgy nevezett ki dohánygyári és beváltási főfelügyelővé, hogy a pénzügyi főtanácsosi címet és jellegét is elnyerték.⁴

A Pénzügyminisztérium központi szervezetében is gyakran találunk cím és jelleg adományozásra példát, még alacsonyabb munkakörök esetében is: államtitkári címmel és jelleggel felruházott miniszteri tanácsos (2 fő,

1907–1911), miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel felruházott osztálytanácsos (15 fő, 1877–1917), miniszteri osztálytanácsosi címmel és jelleggel felruházott miniszteri titkár (15 fő, 1870–1909), miniszteri titkári címmel és jelleggel felruházott fogalmazó (7 fő, 1876–1893), miniszteri titkári címmel és jelleggel felruházott kataszteri helyszínelési felügyelő (1 fő, 1890), miniszteri segédtitkári címmel és jelleggel felruházott fogalmazó (4 fő, 1899–1900), miniszteri fogalmazói címmel és jelleggel felruházott segédfogalmazó (4 fő, 1880–1899), miniszteri segédfogalmazói címmel és jelleggel felruházott személy (1 fő, 1892), pénzügyi tanácsosi címmel és jelleggel felruházott számvevőségi csoport-, illetve osztályvezető (7 fő, 1892–1917).⁵

Az elismerés korlátozottabb formája volt, amikor csak címet adományoztak („címzetes”), ezt gyakran követte a cím és jelleg vagy a tényleges hivatali kinevezés. Címadományozás esetén a jutalmazott semmi másban nem részesült, mint a magasabb hivatallal járó megszólítás (címezés) örömeiben, vagyis pl. egy miniszteri titkárt is „Miniszteri Osztálytanácsos Úr!” formában kellett megszólítani, ha e címet birtokolta.⁶ Ott, ahol a feudalizmus társadalmi struktúráit éppen – de esetenként lassan – lebontják, még(is) volt értéke pusztán a megszólításnak is. Ha a címen túl a rangot (a jellegét) is elnyerte valaki, az azt jelentette, hogy a hasonló minőségű társai közé sorolták, igaz, az utolsó helyre. A rangsorozati hely határozta meg a következő előléptetés várható idejét, éppen ezért a kinevezés napjának pontos ismeretén is karrierívek múlhattak. „A rendes állásánál magasabb rangban álló tisztviselő, magasabb fizetés, lakpénz és napidíj ki-

4 Kinevezés. *Politikai Újdonságok*, 14. (1868) 51:618. (dec. 16.), Kinevezések. *Pesti Napló*, 21. (1870) 123:2. (máj. 31.), Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny* (= BK), 4. (1870) 139:1. (jún. 21.).

5 SZÉKELY VERA: *A központi államigazgatás tisztviselői a dualizmus korában*. 3. rész: *Magyar Királyi Pénzügyminisztérium*. Bp., 1985. 11., 17., 29., 46., 52., 68., 75.

6 Az 1879. évi XL. törvénycikk, a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról 45. §-a rendelkezik a címbitorlás büntetéséről: „Aki őt jogosan meg nem illető olyan címet vagy rangfokozatot használ, amely által a közönség tévútra vezetetik, valamint az is, aki őt jogosan meg nem illető belföldi rend- vagy díszjeleket, vagy engedély nélkül külföldi rend- vagy díszjeleket nyilvánosan visel: száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.”

vételével, minden egyéb ezen ranggal összekötött előnyökben részesül”.⁷

Két évtizeddel később a Pénzügyminisztérium – a megváltozott jogi szabályozás és az ebből is fakadó más szervezeti viszonyok miatt – ismét kiadta a tárca feladataihoz kapcsolódó szolgálati szabályokat.⁸ Ebben a „Cím, rang vagy jelleg” a 209–223. §§-okban szerepelt, elsősorban az 1893. évi IV. törvénycikk alapján.⁹ A cím a címzésen kívül semmi más előnyt nem nyújtott, a magasabb állás rangja vagy jellege pedig magasabb napidíjra, fizetésre és lakpénzre, valamint a fokozatos előléptetésre nem adott igényjogosultságot, de a magasabb állás egyéb előnyeit élvezhette az adományos.¹⁰ A szabályozás többi része igen minuciózusan határozta meg a rangsorozat összeállításának mikéntjét, a besorolásnál figyelembe veendő tényezőket. Ezek után nem meglepő, ha a tisztviselők számára a rangsorozati jegyzékben betöltött helyük igen fontos volt, annyira, hogy sérelmezett hátrébb sorolásuk miatt még a jegyzék javítását is kérhették.¹¹ Egy korabeli publicisztika szerint „ez a rangsorozati névjegyzék az állami tisztviselők Kálváriája. Ezt lesi minden tisztviselő, ezt javítgatja, ennek az alapján örvend annak, ha egy kinevezés történik, mely közelebb hozza őt az előléptetéshez, a magasabb fizetéshez. Ezt kell neki végig böjtölni, míg végre annyira előre jut, hogy megkezdheti pályázatát a magasabb rang és fizetés elérhetése végett, s odajut, hogy 30-40, sőt van eset

reá, hogy 100 sikertelen kísérlet után kinevezik.

Mármost elképzeltethetjük, hogy milyen elégedetlenséget, sőt elkeseredést okoz az a tisztviselők körében, ha látniuk kell, hogy dacára szorgalmuknak, képességeiknek, kiváló magaviseletüknek, hosszú szolgálati idejüknek, dacára annak, hogy a rangsorozati névjegyzék Kálváriáját is végigjárták, mégsem őket nevezik ki vagy léptetik elő, hanem a kevésbé érdemeset, a rangban sokkal hátrébb álló egyént, sőt gyakran egész idegeneket, csak azért, mert ennek érdekeit családi vagy más összeköttetések istápolják, míg annak a másik tisztviselőnek nincsen egyéb támogatója, csak tehetsége, kifogástalan magaviselete és rátermettsége.”¹²

A „cím és jelleg” a köznapi életbeli előfordulása miatt a XX. század elején már a lexikonokba is bekerült önálló szócikként, kezdetben itt is az 1896. évi pénzügyi szolgálati szabályzat előírásait ismertették (ez egy kitüntetés, magasabb fizetésre, lakbérre és napidíjra nem, de minden másra jogosít). Az általános szabálytól eltért, hogy a bírók és az ügyészek a magasabb állás címének és jellegének adományozása esetén magasabb illetményre is jogosultak voltak.¹³

1917-ben változott a szabályozás, és a „cím és jelleg” birtokában töltött időt is bele kellett számítani a szolgálati időbe, vagyis a tényleges kinevezés alkalmából akár azonnal a magasabb fizetési fokozatba is kerülhetett a tisztviselő. A miniszteri indoklás szerint „a nyuga-

7 *PM szolgálati szabályok, 1874.* 59–60. Egy későbbi előírás pontos eligazítást ad a címzés mikéntjéről: „Olyan személyekhez intézett ügyiratokban, akik valamely magasabb cím és jelleg birtokában vannak, a »címmel és jelleggel« kitéltet nem használjuk.” Ügyviteli szabályzat a magyar királyi honvédség számára. 1929. évi átdolgozott kiadás. Bp., 1929. 20. §. Tisztázatok címzései. 30. Itt jegyzendő meg, hogy a protokolláris előírásokkal ma is csak kevesen vannak tisztában, így sokan nem tudják azt, hogy pl. egy „címzetes főigazgató” helyes megszólítása „Főigazgató Úr/Asszony!”, éppúgy, mint annak idején.

8 *A magyar királyi Pénzügyminisztérium ügykörére vonatkozó szolgálati szabályok gyűjteménye.* 2. bőv. kiad. Bp., 1896. (= *PM szolgálati szabályok, 1896*).

9 1893. évi IV. törvénycikk az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről (Ezer év törvényei, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89300004>. TV, elérés ideje: 2022. augusztus 15.), l. ehhez REISZ T. CSABA: A felmérési tisztviselők kérvénye magasabb rangosztályba sorolásukról (1892). *Catastrum*, 3. (2016) 2:35–46.

10 A cím és rang/jelleg lényegi elemeit hasonlóképpen foglalja össze: LADIK GUSZTÁV: *A közszolgálati alkalmazottak jogviszonyai.* (Az élő magyar jog). Bp., 1908. 145–146.

11 A kataszteri felmérés 1906 és 1913 közötti éves rangsorozati névjegyzéke elérhető: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (=MNL OL), S 92 Országos Földmérési Intézet vegyes iratai, No. 23. Országos Kataszteri felmérés, rendeletek gyűjteménye (online elérhető a *Catastrum* honlapján /www.catastrum.hu/ az Adatbank/Szervezet/Adattárak aloldalon).

12 Egy kérvény. *Nagykároly és Vidéke*, 24. (1907) 39:1. (szept. 26.).

13 „Cím és jelleg” szócikk. *A Pallas nagy lexikona.* 17. kötet. I. pótkötet, A–J. Bp., 1904. 294.; *Révai nagy lexikona.* IV. Bp., 1912. 507.

Sorszám	A tisztviselő		Állomás-hely	Hivatal	Évi fizetés és az 1904. évi I. t.-cz. alapján járó évi személyi pótlék összege korona	A jelenlegi fizetési osztályba valóságos minőségben kinevezetett			Jegyzet
	neve	minősége				év	hó	nap	
VII. fizetési osztály.									
(3 állás).									
1	Antalfy Andor	felmérési központi felügyelő	Budapest	P. ú. min.	5 400	1899	V	27	A pénzügyminis-teriumban.
2	Szikszay Elek	"	"	P. ú. min.	5 400	"	VII	16	A pénzügyminis-teriumban.
3	Dobrovics Győző	háromszög- elő hivatali főnök	"	Hrsz.	4 800	1903	VIII	28	
—	Kollár Dániel	felmérési központi felügyelő	"	P. ú. min.	4 000	1904	XI	11	Cím és jelleg. A pénzügyminis-teriumba beosztva.
—	Vajna Károly	"	"	P. ú. min.	3 600	"	"	"	Cím és jelleg. A pénzügyminis-teriumba beosztva.
VIII. fizetési osztály.									
(24 állás).									
1	Sádtler Róbert	háromszög- elő főmérnök	Budapest	Hrsz.	4 000	1898	III	31	Pénzügyi tanácsos címmel.
2	Jahl Antal	"	"	Hrsz.	4 000	1896	I	20	
3	Berczeli István	felmérési felügyelő	Pécs	11	4 000	"	VII	1	
4	Kollár Dániel	"	Budapest	P. ú. min.	4 000	"	"	"	Felmérési központi felügyelői cím és jelleggel. A pénzügyminis-teriumba beosztva.
5	Radimsky László	"	Eger	8	4 000	"	"	"	
6	Selymesy Béla	háromszög- elő főmérnök	Budapest	Hrsz.	4 000	1897	VI	23	
7	Bayer Bernát	felmérési felügyelő	Temesvár	4	4 000	"	VIII	8	
8	Makai József	"	Pozsony	5	4 000	1898	VI	4	
9	Véver Sándor	"	Budapest	9	4 000	"	"	"	
10	Székely Ferencz	"	Debreczen	12	4 000	1899	VII	5	
11	Várkonyi Nándor	"	Nyitra	7	4 000	"	XI	1	
12	Pigetty János	"	Kolozsvár	Kol.	4 000	1900	III	7	
13	Szócs Aladár	"	Kassa	1	4 000	"	V	25	

1*

„Rangsorozati névjegyzéke a magyar korona országainak területén az országos kataszteri felmérésnél alkalmazott tisztviselőknek, 1906”. A rendszeresített létszám szerint a VII. fizetési osztályban a felmérési központi felügyelők száma kettő, de itt is szerepel – sorszám nélkül – Kollár Dániel és Vajna Károly központi felmérési felügyelő címmel és jelleggel felruházott felmérési felügyelő, akik ténylegesen a VIII. fizetési osztályba sorolt felmérési felügyelők között kapták fizetésüket. Sorrendjüket a tényleges minőségbe kinevezésük időpontja határozta meg. Ha a központi felügyelők közül valaki kiesett volna az álláshelyről, akkor előbb Kollár, majd Vajna felügyelők léphettek volna a helyére (MNL OL, S 92. No. 23.)

lomba helyezéseknek majdnem teljes szünetelése miatt a háború alatt aránylag kevés tisztviselőt lehetett magasabb állásra kinevezni, minél fogva egyrészt az arra érdemes tisztviselők üres állások hiányában a magasabb fizetési osztályba sorozott állásnak csak címével és jellegével voltak felruházhatók, másrészt pedig az az idő, amelyet ezek a tisztviselők a magasabb fizetési osztályba sorozott állás címének és jellegének birtokában töltöttek, ugyancsak üresedés hiányában a rendesnél jóval hosszabbra nyúlt. Minthogy pedig a cím és jelleg birtokában töltött időt az ez idő szerint érvényben álló rendelkezések értelmében a magasabb összegű fizetés természetével bíró illetmények szempontjából nem lehet beszámítani, a szóban levő tisztviselők éppen a háború folytán jutottak hátrányosabb helyzetbe, mert rendes viszonyok között magasabb állásokra kinevezhetők lettek volna. Ezt a hátrányt van hivatva kiegyenlíteni a [...] rendelkezés, amely kimondja, hogy a magasabb összegű fizetés természetével bíró illetmények szempontjából a cím és jelleg birtokában töltött időnek azt a részét be kell számítani, amely a háború kezdete utáni időre esik”¹⁴

Ez a szabályozás a két világháború között is fennmaradt. Az állami tisztviselőknek az államfő által adományozható kitüntetés volt a magasabb állás címe, címe és jellege vagy csak jellege. A cím csak a magasabb állás szerinti címzés (megszólítás) jogát jelentette, más nem. A cím és jelleg vagy csak a jelleg a magasabb álláshoz kapcsolódó fizetésre, lakáspénzre és napidíjra nem jogosított, de minden más előnyre (pl. a ranghelyre) igen.¹⁵

Sártory Antal miniszteri tanácsosi címadoományozása

Sártory Antal (1829–1896) életrajzáról előbb rövidebben, majd részletgazdagon korábban megemlékeztünk a *Catastrum* hasábjain.¹⁶ Az adatok egy részét a Pénzügyminisztérium elnöki iratainak a kutatás idején már feltárt részéből merítettem, de a tanulmány megjelenését követően további ügyiratok kerültek elő, amelyek az életutat kiegészítik, ezért figyelemre tarthatnak számot.¹⁷

Sártorynak az uralkodó miniszteri tanácsosi címet és jelleget adományozott 1893 elején, továbbá személyi pótlékát 1895-től 1000 forintra emelte fel, az erre vonatkozó adatokat eddig csak a könyvészeti adatokból idézhettem.¹⁸

Dr. Jankovich János, a Pénzügyminisztérium IX. főosztályának (állandó kataszter, földadó-nyilvántartás, horvát-szlavón ügyek) frissen – 1892. szeptember 1-jétől – kinevezett vezetője november 18-án azt javasolta a tárca vezetésével megbízott Wekerle Sándor miniszterelnöknek, hogy Sártory Antalnak a szakmai érdemei elismeréséül miniszteri tanácsosi címet és jelleget adományozzon az uralkodó (a javaslat teljes szövegét l. a tanulmány végén). Az előterjesztés számos, korábban nem vagy nem teljesen ismert életrajzi adatot említ, így pl.: Sártory 1847-ben a líceumi tanulmányok után ment Pestre tanulni; a szabadságharc után, annak résztvevőjeként meddig volt kényszerorozott; melyik Eszterházy herceg mellett és hol dolgozott; mióta részesült személyi pótlékban; több ízben kapott nagy összegű

14 1917. évi IX. törvénycikk indokolása az 1917/18. költségvetési év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról (*Ezer év törvényei*). Ezt is tartalmazza már az újabb lexikonok „Cím és jelleg” szócikkei: *Gutenberg Nagylexikon. Minden ismeretek tára*. VII. Bp., 1931. 540., *Uj Idők Lexikona*. V–VI. Bp., 1937. 1321.

15 MAGYARY, 1942. 410–411.

16 ZÁVOCZKI ADRIENN: Sártory Antal kézírata a magyarországi kataszteri felmérésről. *Catastrum*, 2. (2015) 1:25–26., REISZ T. CSABA: Sártory Antal (1829–1896) portréja. *Catastrum*, 9. (2022) 1:3–22. (= Reisz, 2022).

17 MNL OL, K 255 Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Elnöki iratok (= K 255) irategyüttesét több évtizeddel ezelőtt oly módon rendezték át, hogy abban gyakorlatilag nem lehet hatékonyan és eredményesen kutatni. Emiatt az iratörző osztály tervfeladatként legalább a személyi ügyek (51. tétel) darabszintű feltárását tűzte ki célul, ennek során kerülnek elő újabb és újabb adatok. Ezúton ismételtelen köszönöm Kalmár János kollégám segítségét, aki az elnöki iratokban feltárt Sártory-ügyiratok adatait velem előzékenyen megosztotta, illetve további kéréseimnek is utánanézett az iratanyagban.

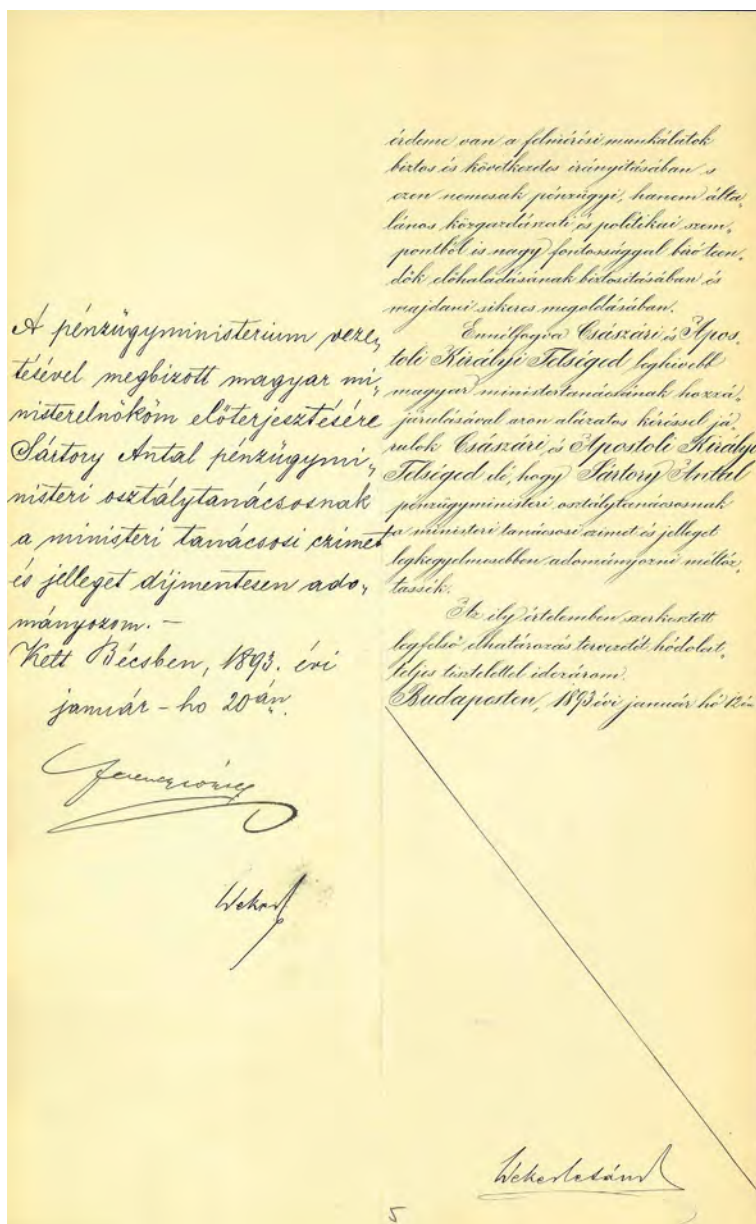
18 A címadoományozásról: Hivatalos rész. *BK*, 27. (1893) 20:1. (jan. 25.), tudósít erről: Az érdem jutalma. *Kataszteri Közlöny*, 2. (1893) 2:8. (febr. 16.); REISZ, 2022. 10., 22.

jutalmat; az osztálytanácsosok rangsorozatában az első helyen áll. Sajnos a javaslatához mellékelt szolgálati táblázatok nem maradtak az ügyiratban.¹⁹

Október 1-jén Márffy Ágost helyettes államtitkár – a tárca harmadik embere a miniszter és az államtitkár után – a javaslatot azzal egészítette ki, hogy „részemről is abban a nézetben vagyok, hogy Sártory osztálytanácsos hosszú és kiváló szolgálatai elismerésül legfelső kitüntetésben részesítendő lenne. Úgy vélem, hogy részére a III. osztályú Vaskorona-rend legfelső adományozása lenne javaslatba hozandó”. A miniszter utasítására megkérdezték Sártoryt, hogy a két kitüntetés közül melyiket javasolják számára, és ő a miniszteri tanácsosi cím és jelleg adományozását kérte.

Wekerle az előterjesztés főbb adatait megismétlő előterjesztést nyújtott be a Minisztertanács-hoz, amely az 1892. november 28-án tartott ülésén az előterjesztést tudomásul vette.²⁰ 1893. január közepén a minisztériumban elkészítették az uralkodóhoz benyújtandó előterjesztést és a legfelsőbb elhatározás tervezetét, valamint azok német fordítását, és megküldték az uralkodónak. I. Ferenc József 1893. január 20-án a javaslatnak megfelelően a miniszteri tanácsosi címet és jelleget adományozta Sártory Antalnak.²¹

Az uralkodói döntés már január 21-én megérkezett a minisztériumba, másnap Sártoryt is tájékoztatták: „Ezen legfelső elhatározásról

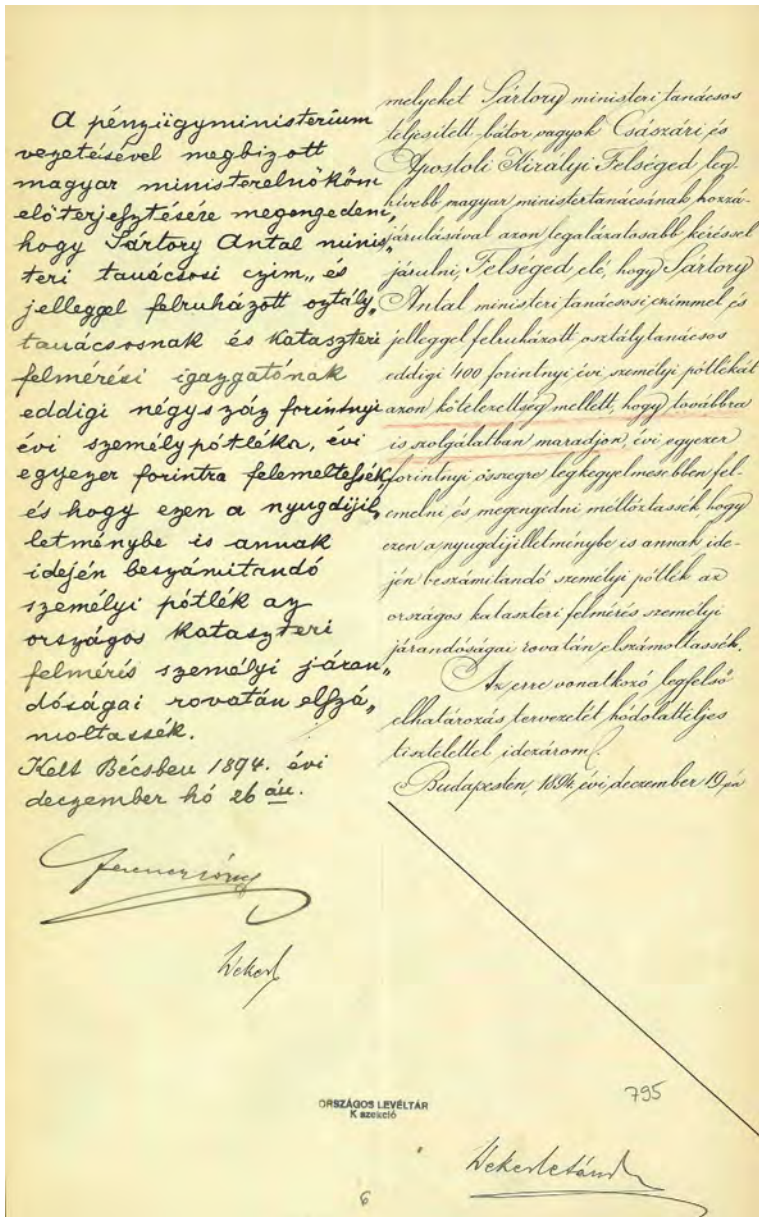
■ Wekerle Sándor miniszterelnök-pénzügyminiszter címadoományozásra vonatkozó javaslatának utolsó oldala, rajta az uralkodó, I. Ferenc József döntésével (MNL OL, K 255. 1893-51-265.)

méltóságodat örvendetes tudomásul azzal a felhívással értesítem, hogy a hivatalos eskü letétele végett elnöki osztályomban jelentkezni szíveskedjék”, egyúttal kérték a Budapesti Közlöny szerkesztőségét, hogy a kitüntetésről számol-

19 MNL OL, K 255. 1893–51.–137. Ebben az ügyiratban található a 3357/1892. PM ügyiratarab, amelyben Jankovich előterjesztése, Márffy véleménye és a Minisztertanács elé terjesztendő javaslat szövege található.

20 A Minisztertanács ülésjegyzőkönyvei elérhetők az MNL Adatbázisok Online gyűjteményében (dátum szerint és azon belül a napirendek sorrendjében).

21 MNL OL, K 255. 1893–51.–137. (fogalmazványok) és 1893–51.–265. (tisztázatok).

■ Wekerle Sándor miniszterelnök-pénzügyminiszter személyi pótlék növelésére vonatkozó javaslatának utolsó oldala, rajta az uralkodó, I. Ferenc József döntésével (MNL OL, K 255. 1894-51-3086.)

jon be, január 25-én ez is megtörtént. Február 6-án a központi számvevőség az állománykönyv 1985. lapjára feljegyezte az adomány tényét, sajnos ez a személyi nyilvántartás nem maradt fenn napjainkra, pedig a terjedelmi adatokból is sejthető, milyen fontos forrása lehetne a pénzügyi igazgatás személyzetére vonatkozó kutatásoknak.

Wekerle Sándor az 1894. december 9-i minisztertanácsi ülésen javasolta, hogy Sártory Antal címzetes miniszteri tanácsos személyi pótlékát – „tekintettel, hogy a szolgálat érdeke kívánja további hivatalban maradását” – emeljék fel 1000 forintra, ezt a Minisztertanács tudomásul vette. Jankovich osztályfőnök december közepén elkészítette a miniszter által az uralkodóhoz benyújtandó javaslatot az évi 400 forintos személyi pótlék 1000 forintra felemeléséről, a szöveget december 19-én Márffy helyettes államtitkár még kis mértékben javította, majd ezzel a dátummal – két nappal később – a miniszter a javaslatot aláírta (teljes szövegét l. a tanulmány végén).²²

Az előterjesztést az uralkodó elfogadta és december 26-án a magasabb összegű személyi pótlékot engedélyezte. December 31-én a miniszter értesítette Sártoryt az uralkodói döntésről, és arról, hogy a magasabb összeget 1895. január 1-jétől fogják folyósítani (erről az állampénztárat is értesítették). „Szívesen megragadom ezt az alkalmat, hogy Méltóságodnak eddigi kiváló szolgálata-ért teljes elismerésemet kifejezzem; egyszersmind pedig azon reményemnek is adok kifejezést, hogy Méltóságod eme eredményes működését még hosszú időn át a közszolgálat és állam érdekének fogja szentelni” – zárta levelét Wekerle.

Korábbi Sártory-életrajzomban a mérnök 1885. és 1886. évi szabadságkérelméről számoltam be.²³ Az iratfeltárások során két újabb ügyirat is előkerült. 1893. augusztus 17-én egészsége fenntartása céljából hatheti

²² MNL OL, K 255. 1894-51.-2871. (fogalmazványok) és 1894-51.-3086. (tiszttzatok).

²³ REISZ, 2022. 12-13.

■ Sártory Antal aláírása az 1893. évi szabadságkérelmén (MNL OL, K 255. 1893–51.–2449.)

szabadságot kért, amelyet szeptember közepétől kívánt igénybe venni, „amidőn ugyanis a szolgálat azt leginkább megengedi”, egyúttal javasolta, hogy távolléte idejére Kőszeghy Antal központi felmérési felügyelő vezesse az ügyosztályt. Kérését támogatták és elfogadták, azzal a felhívással, hogy eltávozását és visszajövetelét jelentse majd be az elnöki osztályon.²⁴

1895. augusztus 27-én Sártory ismét hatheti szabadságot kért Lukács László pénzügyminisztertől „elévült májbaja orvoslása végett”, amit szeptember közepétől kívánt igénybe venni. Miután Benkó Gyula miniszteri titkárt – a 22. ügyosztályról áthelyezve – az ő helyettesévé nevezték ki, az ügyosztály vezetése megoldott volt.²⁵ Kérését engedélyezték azzal, hogy eltávozását és visszatértét az elnöki osztályon jelentse be.

A forrásközlésről

Jankovich János osztályfőnök javaslata számos – esetenként eddig nem ismert – életrajzi adatot tartalmaz Sártory Antalról, és jól tükrözi, hogy egy kitüntetési kezdeményezést megalapozó előterjesztés milyen érdemeket tartott fontosnak. Wekerle Sándor pénzügyminiszter személyipótlék-emelési javaslata is jellemző forrása az elismerések, kitüntetések adományozásának. Ezért indokolt, hogy a két iratot teljes terjedelemben hozzáférhetővé tegyük. A szöveget a mai helyesírási szabályoknak és központosági gyakorlatnak megfelelően, de a szerzők sajátos szófordulatait megtartva adom közre.

Jankovich János osztályfőnök javaslata Wekerle Sándor miniszterelnökhöz mint pénzügyminiszterhez Sártory Antal osztálytanácsos számára miniszteri tanácsosi cím és jelleg adományozásáról

Nagyméltóságú Miniszter Úr,
Kegyelmes Uram!

Sártory Antal osztálytanácsos folyó évi november hóban 40-ik szolgálati évét betöltvén, engedje meg Excellenciád, hogy osztályfőnöki feladatomból kifolyó kedves kötelességemet teljesítve, nevezett osztálytanácsosnak hosszú és kiváló szakszolgálatait rövideden elősorolva, Nagyméltóságod magas figyelmét Sártory osztálytanácsos szerzett érdemeire irányozzam és legmélyebb tisztelettel kérjem, miszerint alább teendő alázatos javaslatomat kegyesen elfogadni méltóztassék.

Mindenekelőtt megemlítve azt, hogy Sártory Antal osztálytanácsos a líceumi tanulmányok befejeztével (1847. évben) Pestre jött és itt a bölcséleti tanfolyamot hallgatva a matematikai és technikai tanokból sikeres vizsgát tett, illetve mérnöki oklevelet is nyert, bátor vagyok egyszersmind felemlíteni, hogy ugyancsak 1848. évben önkéntes honvédnek állott be és végigküzdve a szabadságharcot, 1849. évi augusztus hóban az osztrák hadseregbe közvitéznek besoroztatott. Innen 1851. január 31-én felszabadíttatván, néhai herceg Esterházy Pál lévai (Bars megyei) uradalmaiban mérnökképpen alkalmaztatott, míg 1852. évi november 6-án 2933. szám alatti rendelettel a fennállott budapesti kerületi adóügyi bizottság (Steuer-Districts-Commission) által a földadó-ideiglenegnél 2 Ft 10 kr-nyi napidíjjal háromszögelő mérnökké kineveztetvén, ily minőségben napidíja emelkedett, úgyhogy az alkotmány helyreállítása, illetve a felelős magyar királyi minisztérium felállításával már 3 Ft 15 kr-nyi napidíj és 90 Ft-nyi lakpénz élvezetében állott.

24 MNL OL, K 255. 1893–51.–2449.

25 MNL OL, K 255. 1895–51.–2159.

A magyar királyi Pénzügyminisztériumnak 1868. január 1-jén kelt 62372. számú magas rendeletével ideiglenes, majd 1870. évi március 13-án kelt 4787. számú rendeletével végleges minőségű felmérési felügyelővé kineveztetvén, az addig élvezett napidíj helyett 1200 Ft évi fizetés és 500 Ft-nyi munkaátalányban részesült. 1875. évben központi felmérési felügyelőnek, majd 1878. évben az állandó kataszternél felmérési igazgatónak 2000 Ft-nyi évi fizetés, 600 Ft munkaátalány és 400 Ft-nyi lakpénzzel alkalmaztatott, mely utóbbi minőségben Excellenciád hivatali elődének 1878. évi március 30-án kelt 17692. számú rendeletével 400 Ft személyi pótlékban is részesült, mely személyi pótlék az 1892. évi állami költségvetéshez be-terjesztett indoklás (10. lap) szerint a központi igazgatás, jelesül a személyi járandóságok (1. cím) fizetések és lakpénzek rovatába azért vétetett át, mert a földadó-szabályozási alap megszűntével a mérnöki helyszínelési és nyilvántartási munkálatoknak felügyelete érdekében engedélyezett költség helyesen csak az említett címen és rovaton volt előirányozható.

Sártory Antal 1883. évi december 21-én 2069. szám alatt kelt magas pénzügyminisztériumi rendelettel osztálytanácsossá kineveztetvén, majd 1887. évi január 25-én az első osztályú osztálytanácsosok sorába előléptetvén e minőségben közel kilenc álló esztendeig a Pénzügyminisztériumban tesz szolgálatot.

Midőn végül tiszteletteljesen felemlíteném, hogy nevezett osztálytanácsos mint mérnök az állandó kataszternél 1856. évtől 1874. évig, később pedig a földadó-szabályozásnál volt alkalmazva, és mindkét rendbeli minőségében nemcsak Magyarországon, hanem Horvát-Szlavónországokban is sikeresen működött, és e részbeni működése több ízben 200-400 Ft-ig terjedő pénzjutalommal díjaztatott; tekintve hogy 1874. évben Budapest jobb parti (budai) részének felmérésénél is kiváló érdemeket szerzett, bátorkodom Excellenciádat legmélyebb tisztelettel kérni, hogy az igazi érdemnek a jutalmat ez esetben is megadni és Sártory Antal osztálytanácsost, ki a kebelbeli osztálytanácsosok rangsorozatában az első helyet foglalja el, magasabb cím- és rangadományozásban

részesíteni, esetleg megfelelő rendjel-adományozásra ajánlani kegyeskedjék.

A miniszteri tanácsosi cím és jelleg legfelsőbb adományozása mellett különösen azon körülmény is szól, hogy nevezett osztálytanácsos a folyó év elejétől augusztus hó végéig vezette az újonnan szervezett IX. főosztályt, sőt azt megelőzőleg a korábbi években számos alkalommal sikerrel helyettesítette a főosztályvezetőt.

Sártory osztálytanácsos 40 éves szolgálati jubileuma alkalmából az összes felmérési és helyszínelő felügyelőségek részéről a legszélyesebben üdvözlöttnév, meg vagyok győződve, hogy nevezett osztálytanácsosnak fentebb alázattal javasolt kitüntetése általános örömmel és elismeréssel fogadtatnék.

Nevezett osztálytanácsos szolgálatát kitüntető táblázatok van szerencsém kegyes betekintés végett ide mellékelni.

Budapest, 1892. évi november 18-án

Dr. Jankovich János

osztályfőnök, miniszteri tanácsos

Wekerle Sándor, a Pénzügyminisztérium vezetésével megbízott miniszterelnök javaslata I. Ferenc Józsefhez Sártory Antal személyi pótlékának felemelésére

Legkegyelmesebb Úr!

Sártory Antal miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel felruházott osztálytanácsos és kataszteri felmérési igazgató folyó évi november 6-án állami szolgálatának immár 42. évét töltötte be, és így az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885. évi XI. törvénycikk 21. § értelmében jelenlegi 3000 forintnyi évi fizetés és 400 forintnyi évi személyi pótlékának élvezetével nyugdíjba léphetne. Minthogy azonban Sártory miniszteri tanácsos az állandó kataszter körében a legkiterjedtebb gyakorlati ismeretekkel bír és jelentékeny érdemei vannak a felmérési munkálatok biztos és következetes vezetésében, illetve sikeres megoldásában, tekintve, hogy a vezetésemre bízott Pénzügyminisztérium kataszteri felmérési ügyosztályát

már 1878. év óta a legjobb eredménnyel vezette és folyton vezeti, hasznos szolgálatait továbbra is igénybe venni óhajtom, annál inkább, mert méltó utódjáról kell gondoskodnom, ki az általa kezdeményezett felmérési munkálatokat hasonló sikerrel folytatni képes leend.

Sártory Antal ugyanis mint mérnök 1852. évben lépett állami szolgálatba, és az állandó kataszter körében rendszeresített különböző mérnöki fokozatokon előléptettétvén, 1868. évben felmérési felügyelőnek lett kinevezve. 1875. évben a központi felmérési felügyelő tennőivel bízott meg; 1878. évben pénzügyi tanácsossá és felmérési igazgatóvá, 1883-ban pedig osztálytanácsossá neveztetett ki, míg Felséged 1893. évi január 20-án kelt legmagasabb elhatározásával részére a miniszteri tanácsosi címet és jelleget legkegyelmesebben adományozni méltóztatott.

Ámbár fentnevezett a vezetésem alatt álló Pénzügyminisztérium személyzeti létszámában a miniszteri tanácsosok között sorakozik, a minisztérium jelen szolgálati és különösen előléptetési viszonyai között nincs

kilatása arra, hogy valóságos miniszteri tanácsossá kineveztessék; miért is méltatva azon hosszas, hű és kiváló szolgálatakat, melyeket Sártory miniszteri tanácsos teljesített, bátor vagyok Császári és Apostoli Királyi Felséged leghívebb magyar minisztertanácsának hozzájárulásával azon legalázatosabb kéréssel járulni Felséged elé, hogy Sártory Antal miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel felruházott osztálytanácsos eddigi 400 forintnyi évi személyi pótlékát azon kötelezettség mellett, hogy továbbra is szolgálatban maradjon, évi egyezer forintnyi összegre legkegyelmesebben felemelni és megengedni méltóztatassék, hogy ezen a nyugdíjilletménybe is annak idején beszámítandó személyi pótlék az országos kataszteri felmérés személyi járandóságai rovatán elszámoltassék.

Az erre vonatkozó legfelső elhatározás tervezetét hódolatteljes tisztelettel idezárom.

Budapesten, 1894. december 19-én

Wekerle Sándor

■ Wekerle Sándor (1848–1921), a Pénzügyminisztérium vezetésével megbízott miniszterelnök 1894-ben (Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, 368/1955)